

KNNV-LIBELLENWERK GROEP ZUID-KENNERMERLAND, 1999. Waarnemingenoverzicht 1998. KNNV-Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland, Haarlem.

LIEFTINCK, M.A., 1926. Odonata Neerlandica. De libellen of waternimfen van Nederland en het aangrenzend gebied. Tweede gedeelte: Anisoptera. Tijdschrift voor Entomologie 69:85-226.

MLODY, B., 1986. Vorkommen und Wetterabhängigkeit von Libellen auf der Wattenmeerinsel Scharhörn mit einem Fund von *Sympetrum meridionale* (Selys 1841). Libellula 5(1/2): 1-47.

MOSTERT, K., 1996. Impressies libellenonderzoek in Zuid-Holland 1996. Libellennieuwsbrief 4(5):13-16.

SCHUURKES, J.A.A.R., J.J. BUNTSMA & J.W. NIEUWENHUIS, 1989. Duinrellen in Noord-Holland; betekenis, beheer en beleid. Noordhollands Landschap 16(1): 68-71.

TRIGT, T. VAN, 1998a. Voortplantingsonderzoek Libellen Amsterdamse Waterleidingduinen. In eigen beheer uitgegeven.

TRIGT, T. VAN, 1998b. Nationaal Park Kennemerduinen en Middenduin in: Voortplantingsonderzoek Libellen: 2-12. In eigen beheer uitgegeven.

WASSCHER, M.T., 1996. Libellen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Verkennende inventarisatie 1995. Gemeentewaterleidingen, Amsterdam.

WASSCHER, M.T., in prep. Bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland. Basisrapport met voorstel Rode lijst. EIS-Nederland (Leiden).

WASSCHER, M.T., 1998. De invasie van de Geelvlekheidlibel in 1995. Natura 1998(6): 179-181.

WASSCHER, M.T., & J.-W. VAN VELZEN, 1998. Atlas van de Libellen van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Periode 1995 tot en met 1997. Gemeentewaterleidingen, Amsterdam.

WITTE R.H. & P.A. GEENE 1997. Een indicatie van de libelleninventarisatie in Zeeland in 1997. - Vlinder Werkgroep Midden Zeeland. De Zeeuwse Prikkebeen 6 (3).

WITTE R.H. 1999. Voorkomen van libellen in Zeeland, met de nadruk op de periode 1995-1998. - Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland. De Zeeuwse Prikkebeen 7 (2) 5-12.

Eerste bewezen voortplanting van de Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum* (Selys)) in Nederland.

Tijdens een op 14 augustus 1998 gehouden NJN-excursie, werden bij het Biesven (Noord-Brabant) drie zeer verse vrouwelijke exemplaren van de Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*) aangetroffen. Een gerichte zoekactie leverde vier exuvia op. Deze werden op tien tot twintig centimeter hoogte gevonden in los in het water staande pollen Pitrus (*Juncus effusus*). Naast deze, zeer karakteristieke, exuvia (fig 1) werden er nog minimaal 99 van de Zwarte heidelibel (*S. danae*) en één van de Bruinrode heidelibel (*S. striolatum*) gevonden. Het Biesven (162.8-368.9) ligt ten zuiden van Valkenswaard aan de westkant van het zuidelijke deel van de Groote Heide op ongeveer een kilometer van de Belgische grens. De vegetatie rond het ven wordt gedomineerd door Pitrus. In het ven is, naast algen, met algen overgroeid veenmos (*Sphagnum spec.*) aanwezig. In de zomer vallen delen van het ven droog. Het ven was op het moment van terreinbezoek ongeveer 30 cm. diep.

In dezelfde periode werden door Tim Termaat bij twee andere locaties zeer verse individuen waargenomen. Op 7 augustus werd in België, op honderd meter van de Nederlandse grens (157.3 363.7), een pas uitgeslopen vrouwtje gevonden bij een ven dat onderdeel uitmaakt van het Hagevencomplex. Dit ven is ondiep, heeft modderige kanten, is omzoomd door Pitrus en heeft in het water een begroeiing van Knolrus (*Juncus bulbosus*). Op 9 augustus werd bij de Reuselse Moeren (138.7-369.5) een eveneens pas uitgeslopen exemplaar van *S. depressiusculum* aangetroffen. De diepte (20-30 cm) en watervegetatie (veel russen) vertonen overeenkomst met de andere twee vennen. Net als bij het Biesven waren op beide andere locaties veel juveniele Zwarte heidelibellen aanwezig.

Alhoewel de bovengenoemde waarnemingen de eerste met zekerheid aangetoonde gevallen van voortplanting betreffen, is het niet onwaarschijnlijk dat *S. depressiusculum* zich al eerder in Nederland heeft voortgeplant. Zo werden bij het Greveschutven (Valkenswaard) in 1928 en 1951 respectievelijk 22 en 16 individuen verzameld. Gezien de toenmalige geschiktheid van de biotoop aldaar en de hoge aantallen was daar waarschijnlijk een populatie aanwezig. Vermeldenswaardig is nog dat in 1997 tien adulten werden waargenomen bij het Biesven (Peter Verbeek), maar toen werden geen jonge individuen aangetroffen.

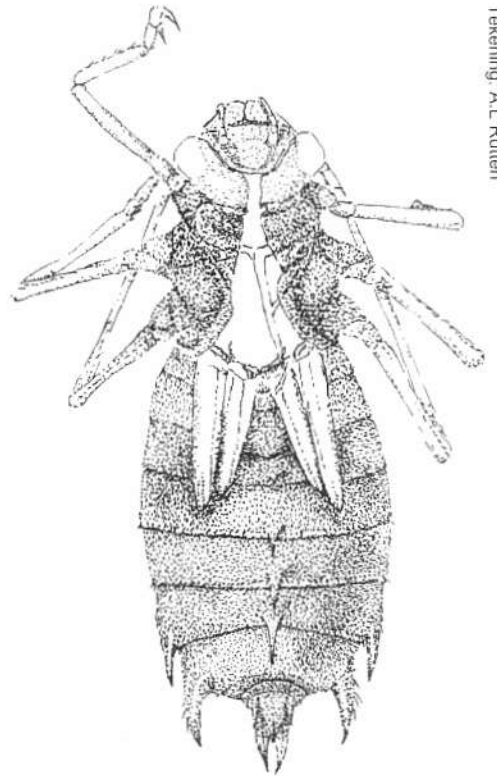
De drie vennen waar voortplanting of waarschijnlijke voortplanting werd vastgesteld komen met name overeen in waterdiepte; door de geringe diepte kunnen de vennen snel opwarmen hetgeen gunstig is voor de larven. VERBEEK (1998) stelt dat het voor *S. depressiusculum* van belang is dat de voortplantingswateren 's winters droogvallen, of dat het waterpeil in ieder geval laag blijft. Het Biesven valt, net als beide andere vennen, in de winter waarschijnlijk niet droog hoewel het niet uit te sluiten is dat het droogvriest. Blijkbaar is dit voor de soort toch voldoende om zich succesvol voort te planten. Voor het overige voldoet het ven redelijk aan de door VERBEEK (1998) gestelde voorwaarden: het ven is ondiep, de vegetatie in het ven is redelijk open en in de nabijheid is structuurrijke vegetatie aanwezig.

Vennen zoals het Biesven zijn in de Kempen rijkelijk voorhanden. Dat er bij dit soort vennen nooit eerder zekere voortplanting is aangetoond wijst erop dat de biotoop niet optimaal is. Wij vermoeden dan ook dat de soort slechts sporadisch gebruik maakt van dit soort biotopen en de populaties daar slechts tijdelijk stand houden.

Anne Rutten
& Vincent Kalkman
Oude Rijnsburgerweg 38
2342 BC Oegstgeest

Literatuur

VERBEEK, P., 1998. De biotoop van de Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum* (Selys)) in Noordwest-Europa en zijn toekomst in Nederland. *Brachytron* 3(1): 3-11.

Tekening: A.L. Rutten

Figuur 1.
Exuviae Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*).